

Szócs Géza beszéde A magyar közművelődésért című programsorozat megnyitóján

Szócs Géza kultúráért felelős államtitkár 2011. november 14-én ünnepélyes keretek között nyitotta meg A magyar közművelődésért című programsorozatot.

"A közművelődésben a kultúra épít nemzetet"

Elnök úr, hölgyeim és uraim, tisztelt ünneplő közönség!
Nagyrabecsüléssel köszöntöm Önöket A magyar közművelődésért programsorozat ünnepélyes nyitórendezvényén!

„... azok akik Magyarországnak minden idegen avatkozástól ment rendelkezési jogát vallják politikai hitigazuknak, egy olyan zászló köré csoportosulnának, amelyre e három jelszó volna fölírva: »függetlenség, demokracia, közművelődés«”

(Kossuth Lajos 1842-ben)

Kossuth nemzeti függetlenséget összegző diagnózisa nem csupán a reformkort illetően tanulságosan pontos, de zaklatott, válság sújtotta jelenünkre vonatkozóan is mértékadó. A magyar közművelődés ma is egy a magyar nemzet jövőjével, mert a közművelődésben a kultúra épít nemzetet.

A kitűnő társadalomtudós, Ernst Geller a kultúrát a társadalom, a nemzet vérkeringésének tartja. E hasonlatot továbbgondolva azt mondom, a közművelődés a kulturális vérkeringés érrendszere, intézményei és szervezetei megannyi vércsőben biztosítják a kultúra hatását az egyénre, a közösségekre, a nemzetre és valamelyest a globalizált világra is.

Kultúra és közművelődés ilyenén összefüggése a modern demokráciákban különös felelősséget határoz meg az állam számára. A közfeladatok ellátásának első számú letéteményeseként az állam kötelessége a társadalom életét biztosító, nagy ellátórendszerek működtetése. Márpedig a kultúra valamennyi nagy rendszerben működést befolyásoló hatással bír.

Sokszor és sokféle módon halljuk, tapasztaljuk mostanában, hogy ezek a rendszerek, valamint a társadalom egésze súlyos és általános válságban van. A kultúra hatásának, funkciójának ismeretében nyugodtan kijelenthetjük, hogy a gazdasági, társadalmi válság mélyén, eredőjeként valójában egy mindenre kiterjedő kulturális válság diagnosztizálható. Mindennapi bajaink, anyagi gondjaink mögött egy soha nem látott kulturális elbizonytalanodás érzékelhető a társadalmi érintkezés minden területén. Ezért van kitüntetett jelentősége a kultúra hatásának, és e hatás érvényesülését biztosító közművelődésnek bajaink folyamatos meghaladásában.

Gazdasági nehézségeinken végignézve, joggal föltehető a kérdés: nincs ebben valami súlyos ellentmondás, hogy az elszegényedés és kiszolgáltatottság ezer gondjával küzdő kulturális élettől, közművelődési gyakorlattól várunk impulzusokat a gazdasági bajok megoldására? Szent meggyőződésem, hogy nincs. A humánus történelem során leginkább a reménytelennek tűnő helyzetekben születő vállalások, elhatározások megvalósítása mozdította előre. Németh Lászlóval együtt vallom, hogy „A nagyság, mint maga az élet is, reménytelen, s a reménytelenségben, a falhoz állított népek harcában van valami kétszerkettő fölötti remény. A történelem a tragikus életérzés csodája. Marathonnál a reménytelenség győzött”.

A válság reménytelensége folyamatosan jelen van az emberiség történetében. A negatív hatások csökkentésében részt vállalhatunk aktívan, kezdeményezően és reménykedve, miként az apátia, a csodavárás és a megoldás másokra bízása is lehet alternatíva. A tapasztalatok

sokasága bizonyítja, hogy a közművelődés szereplőit a válságok kreatív mérséklése formálta öntudatos és autonóm értelmiségivé.

Természetes ugyanakkor – és ebben van az állam különös felelőssége –, hogy ez a megközelítés nem jelenti, nem jelentheti a felelősség el- vagy áthárítását mindazon feladatokban, amelyek az állam jelenlétét igénylik ahhoz, hogy a kultúra által előidézett kedvező hatások maradéktalanul és maradandóan érvényesüljenek. Ez a körülmény nem utolsó sorban a kultúrpolitika védjegyét is meghatározza.

A magyar történelem tanúsága szerint minden nagy korszak kialakította a maga hosszú távú, politikai viszonyát a kultúrához. Gondoljunk a magyarságot az európai kultúra keretei közé integráló, államalapító Szent István művére, amely napjainkig követendő példaként szolgál minden ország-vezető politikus és a közösség javát előtérbe állító gondolkodó számára.

Ez a sikeres integráció teszi halhatatlanná az újkor nyitányát idéző Mátyás király reneszánsz ihletésű politikáját éppúgy, mint az uralkodása középpontjába a kultúrát állító, szép emlékű Bethlen Gábor erdélyi fejedelemségének évtizedeit.

A modern Magyarország két klasszikus művelődéspolitikusa, Eötvös József és Klebelsberg Kunó programjainak eredményeivel nap mint nap találkozunk, az általuk létrehozott egyetemek, színházak, múzeumok, iskolák, művelődési házak és könyvtárak sokaságát használva, az életünket meghatározó és annak egészén átívelő tanulás folyamatában.

Ám e két kivételes egyéniség életművében, az általuk szimbolizált korszakokban épített örökségnél is fontosabb az a szellemiség, erkölcsi erő és politikai támogatottság, amely hozzájárult a magyarság megmaradásához, nem egy esetben minőségi gyarapodásához, a nemzet számára sokszor oly tragikus 19-20. században.

A most következő történelmi időszak, hasonlóan az itt felidézettekhez, a nagy korszakok között lesz említve a kései utókor által, az ennek megfelelő kulturális, művelődési fejlesztések maradandó örökségével egyetemben. A közművelődés és a nemzet jövője összefügg. A jelenlegi kormányzat elkötelezett a magyar társadalom életminőségének a javításában, a közösségi összetartozás erősítésében. Ebben a programban a közművelődésnek meghatározó szerepe van.

Hölgyeim és uraim, tisztelt közönség!

A közművelődés átfogó társadalmi programja a modern Magyarország kialakulásának szerves részeként több mint kétszáz éve jelen van a mindennapi életben. E gazdag hagyományból milyen értékekhez kötődnek a mai változásokat jelző és meghatározó szakmai irányzatok?

Az Osztrák–Magyar Monarchia évtizedeiben uralkodó politikai viszonyok alapvetően két pragmatikus vonatkozásban segítették a közművelődés modernizációs folyamatát hazánkban. Egyfelől a művelődés törvényi feltételeinek megteremtésével, másfelől az egyesülési jog szinte példátlan liberalizálásával.

Az 1920-tól kezdődő időszak számos, ma is jól ismert közművelődési tevékenység formálója volt. A népi írók segítették a népfőiskolai mozgalom kibontakozását, a mai öntevékeny művészeti közösségek alapsejtjei is a harmincas évektől váltak településeink gazdagítóivá.

A szabadművelődés fogalmában összegződik a koalíciós időszak politikai pluralizmusa által garantált szabadságélmény és megújulás-akarat máig vonzó hangulata. Nem az egyén kívülről történő megművelése, hanem az egyén autonómiája kerül a programok középpontjába. Ez a rokonszenves szabadelvűség a történelmi változások elleniránya miatt azonban nem teljeshetett ki, nem valósulhatott meg. E néhány esztendő mégis jelentős hatást gyakorolt a magyarországi közművelődésre, számos kortárs szakmai törekvés jelöli meg eszmei és erkölcsi alapvetésként.

A 20. század nyolcvanas éveitől a rendszerváltoztató években a közművelődés szakintézményei, a művelődési házak adtak otthont azoknak a politikai mozgalmaknak, amelyekből később az új magyar demokrácia többpárti struktúrája kialakult.

A magyar közművelődés mindig a progresszió sikerének bázisa volt. A közművelődési fejlesztések feltétele most és a jövőben a közművelődés közhasznúságának alátámasztása.

Az 1990-ben induló, szűk réteget érintő privatizáció alapvetően és mélységében nem változtatta meg a társadalom tulajdonosi szerkezetét Magyarországon. A magyar társadalom zömét továbbra is az alkalmazottak és a különféle központi ellátórendszerek kedvezményezettjei teszik ki.

E sokmillió embernek és családjának – az iskolán és jó esetben a könyvtáron kívül – a művelődési ház maradt a kulturális aktivitás és művelődés leginkább elérhető, majd hogyanem utolsó intézményi háttere. Ezeknek a csoportoknak a vásárlóereje, piaci pozíciója közismerten véges, a közvetlen életszükségleten túl alig terjed. A kultúra, a művelődés biztosította lehetőségek, közösségi együttlétek, emberi együttműködések piaci alapon számukra már nem, vagy csak erősen csökkentett formában elérhetőek. Kiszolgáltatottságuk a jórészt globalizált médiakultúrának súlyos mentális, önérvényesítési, végső soron társadalmi problémákhoz vezet.

A társadalmi kibontakozás, növekedés és a nemzet megerősödése tehát továbbra is feltételezi a közművelődésben az intenzív állami szerepvállalást, hogy amennyiben erre igény van, úgy jogi és lehetőleg anyagi akadály ne legyen a művelődésnek és közösségi együttléteknek az ország egyetlen településén sem.

A magyar közművelődésért programsorozat mai ünnepélyes megnyitója egy példátlan elhatározás nyitóeseménye. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium Kulturális Államtitkársága a magyar közművelődés helyzetét áttekintő, társadalmi szerepét erősítő programsorozatot indít útjára. A 15 alkalomból álló sorozat alapvető célja a közművelődés közhasznúságának alátámasztása, a művelődési házakban és hasonló közművelődési intézményekben, társadalmi szervezetekben folyó tevékenységek bemutatása a rendezvények helyszínein, különös tekintettel az önkormányzati költségvetés tervezésére.

Folyamatosan gyakoroljuk magunk láttatását, helyben és a nagypolitikában egyaránt!

A magyar közművelődésért címmel most induló programsorozat erkölcsi minőségét jelzi a résztvevő önkormányzatok, szervező intézmények és szakemberek rendkívül kedvező hozzáállása az ügyhöz. A folyamatosan nyilvánosságra kerülő helyi események gazdagsága bizonyítja a programban résztvevők aktivitását, elkötelezettségét a magyar közművelődés ügye mellett. Szerepelnek köztük a magyar közművelődés irányításának, tudományos életének, felsőoktatásának és intézményi működésének közismert szakemberei.

A magyar közművelődésért programsorozat az egyik tartópillére és kovásza a megújuló országos közművelődési programnak, amely a szakmai fejlődés alapértékeit hivatott meghatározni és a 2014–2020 közötti nagyon fontos időszak fejlesztési tartalmait alapozza meg.

A Sárospataktól Keszthelyig megrendezésre kerülő 15 alkalom további fontos hozadéka a programsorozat résztvevőinek bevonása a megújuló országos közművelődési program tartalmainak összeállításába.

Szándékunk tehát A magyar közművelődésért programmal egy olyan, eseményről eseményre bővülő gondolatgyűjtő, szimbolikus kehely útnak indítása és feltöltése, amelyből merítve a helyi tudások, tapasztalatok és a központi törekvések együttesen alkotják meg azt a stratégiát, amelyet a sorozatot záró, 2012. január 22-i programon, a magyar kultúra napján mutatunk be az ország érdeklődő közönségének.

Végső célunk e nagyszabású programegyüttessel egy olyan szakpolitikai dokumentum létrehozása a magyar közművelődésben, amely iránymutató a szakemberek számára, és alkalmas érvanyagot összesít a fejlesztések politikai érdekszférájában való helytálláshoz. Ennek részeként a program tisztázza a magyar kormány, a kulturális államtitkárság viszonyát

a magyar közművelődéshez, és alkalmas stratégiai dokumentumnak bizonyul a 2020-ig tartó időszak fejlesztéseinek megalapozásához.

Melyek az új koncepció alapelvei és irányai?

Legáltalánosabb elv, amely érvényesül ebben a dokumentumban, az integráció, az összefogás, az értékek együtthatásának elősegítése. Alapelvünk ezért szakít a vagy-vagy alternatívájának kizárólagosságot eredményező egyirányú utcájával, helyette az és-és demokratizmusát, sokszínűségét és összetartozását hirdeti. Értékmerítés és értékszervezés, amelyben egyetlen elv a fontos, a minőség. Ha valaha értelmet nyert Németh László társadalmi megújulást hirdető programja, úgy most van realitása a minőség forradalmának a magyar közművelődésben.

A közművelődés szakpolitikájának stratégiai pillérei tehát azokat a kívánatos fejlesztési irányokat jelölik, amelyek szervesen kötődnek a magyar művelődéstörténet hagyományaihoz és hozzájárulnak népünk, hazánk sikeres európai integrációjához. Szorosan kapcsolódva a Kormányprogram azon célkitűzéséhez, amely a feladatokat differenciált körben, az intézmények, a civil szervezetek és a személyes aktivitások szoros egységében kívánja megvalósítani. A kormányzati politika akkor jár el helyesen, ha e szintek között okosan tájékozódik, ha a teremtő-alkotó szándékhoz pontos támogatóként csatlakozik. Ezeknek a támogatásoknak jól látható irányát a közművelődés hozzájárulása határozza meg az ország boldogulásához. Ez a hozzájárulás a kreativitás, a kohézió és a minőség klasszikus hármasságában testesül meg az egyénben, a közösségben, és a nemzetben egyaránt.

Álláspontom szerint a most szerveződő közművelődési programnak minden olyan intézményt, szervezetet, személyes akaratot integrálni kell, amelyek a kreativitás képességét, a kohézió élményét és a minőség védjegyét tevékenységükkel érvényre juttatják. Különösen az alábbi területeket kell górcső alá venni:

1. a közművelődés alapintézményeit
2. a felnőttképzés formagazdag szervezeteit
3. a közösségfejlesztést
4. a kulturális vidékfejlesztést – kulturális turizmust
5. a határon túli magyar kultúrát
6. a kulturális örökség digitalizálását
7. a közoktatással való szoros együttműködést.
8. a magyar nyelv ügyét

E kiemelt területek stratégiai jelentőségét nem csupán hagyományaik, de jövőbeni szerepük is indokolja.

1. A magyar közművelődés legnagyobb közhasznú feladatot végző kulturális intézményhálózatát a művelődési házak és hasonló intézmények alkotják az ott folyó tevékenységekkel és a hozzájuk kötődő civil szervezetekkel, hagyományápoló és tehetséggondozó közösségekkel szoros együttműködésben. Az 1980-as évektől az államosított társadalom homogén világában a kulturális, ezen belül nem utolsósorban a közművelődési intézmények kínálták az egyéni és közösségi elkülönülések, önmegvalósítások számtalan alternatíváját. Ettől az évtizedtől és ezekben az intézményekben kezdődött az 1949-ben totálisan államosított közművelődés részleges közösségi privatizációja. Többek között A magyar közművelődésért sorozatot szervező intézmények is bizonyítják, hogy a megújulás programjában komoly szerepe van az imponáló statisztikai adatok szerint folyamatosan

használt, a társadalmi tőke termelésében meghatározó intézményeknek a jövőben is.

2. A felnőttképzés jelenléte a közművelődésben történelmi jogon adott és természetes. Gondoljunk csak a tudományos ismeretterjesztés 19-20. századi programjára. A népiskolák áldásos tevékenysége a magyarság kulturális emancipációjában, különösen a vidéki Magyarország elmaradottságának a mérséklésével. A népiskolai mozgalom nem csupán művelődéstörténet, de ma is programalkotó erővel van jelen a közművelődési, felnőttképzési kínálatban. A történelmi egyházak közművelődési tevékenységét szintén a magyar közművelődés részeként kell a munkaprogram részévé tenni.

3. A közművelődés társadalomfejlesztő filozófiáját és gyakorlatát az elmúlt évtizedekben a közösségfejlesztő szervezetek és szakemberek dolgozták ki és alkalmazták. Ezt a mértékadó személyiségek felismerésével, a fejlesztő típusú mentalitás meghonosításával, a közéleti pezség helyi lehetőségeinek a segítségével érték és érik el. Stratégiai szerepük erősítése a magyar közművelődésben kívánatos.

4. A kulturális vidékfejlesztés célja az esélyegyenlőtlenségek mérséklése a kultúra eszközeivel. A közművelődési infrastruktúra megőrzése és fejlesztése, a kreatív hagyományápolás, népi iparművészet és közösségi élet, falusi turizmus közművelődési vonatkozásai egyaránt stratégiai szerepet predestinálnak e szakterületnek. Különösen igaz ez az elmaradott települések, térségek esetében, ahol a szellemi és épített kulturális örökség, illetve az annak bázisán működő turizmus lehet az egyetlen kitörési pont. A kapcsolódó turisztikai szolgáltatásokkal együtt kialakított turisztikai programcsomagok esetén (például lovas turizmus) egyértelmű a gazdasági fejlődés még a leghátrányosabb helyzetű térségekben is!

5. A határon túli magyar kultúrát a magyar közművelődés szerves részének tekintem. Nem csupán a reformkor és a huszadik század nagy teljesítményei miatt, amelyek sokasága máig hatással van az elcsatolt részek magyar lakosságának azonosságtudatára, vagy tán az egész magyar szellemi- és közéletre, de azon törekvések értő felkarolása és ösztönzése miatt is, amelyek a mai fiatalságot őrzik meg a jövőendő magyarsága számára.

6. A magyar közművelődés eseményeinek, tevékenységeinek, hagyományainak digitalizálása a kulturális demokrácia sarokköve. A stratégiai programban meg kell jelölni azokat a kapcsolódási pontokat, amelyek révén a MaNDA a magyar közművelődés szerves részeként e tevékenységek elvégzésében, koordinálásában meghatározó szerepet vállal.

7. Mindennek az alapja a közoktatással való szoros együttműködés. Ezért támogatunk komplex intézményeket, az együttműködés változatos formáit a tehetséggondozás, a hátrányos helyzetű rétegek és területek felzárkóztatása területén.

8. S a záró, még inkább alappillér: magyar nyelv ügye. A magyar nyelv a magyar közművelődés sine qua nonja. Ha nincs magyar nyelv, attól még lehet közművelődés, de az nem magyar. Ezért kell a magyar nyelvvel kapcsolatos minden lépést, elgondolást, programot, aktivitást a magyar közművelődés legmélyebbre nyúló gyökerének tekintenünk.

Hölgyeim és uraim!

Bartók Béla tragikus élet-lezáródásának misztériumából tudjuk, hogy halálos ágyán a következő megrendítő mondatot mondta: „Csak azt sajnálom, hogy teli bőrönddel megyek el”. Felmérhetetlen kár ez az emberiség számára. Közéleti és alkotó emberként egyaránt meggyőződésem, hogy mindenkinek van egy neki

rendelt böröndje, melynek tartalmáért a sorstól ráruházott felelősséget egyedül neki kell viselnie.

Jelenthetem, hogy a magyar közművelődés országos programjának integrálásához a Kulturális Államtitkárságnak olyan böröndje van, amelyet az elmúlt hónapokban sikerült megtöltenünk hiteles szakmai tartalmakkal.

Van mondanivalónk az önkormányzati törvényhez, amely pozícióinkat erősíti, a költségvetési törvényhez, amely feltételeinket javítja, van koncepciónk a közművelődés országos intézményének átszervezéséhez és megújuló működtetéséhez, tudunk alternatívát kínálni a döntéshozóknak a megyei közművelődési feladatellátás jövőjét illetően, és az ország rendkívül kritikus helyzetében is komoly tartalékok állnak rendelkezésünkre az Európai Unió fejlesztési forrásaiból – hogy csak a legfontosabbakat említsem abból a bizonyos „államtitkársági böröndből”.

Ezeknek a törekvéseknek a jó része közismert, megint másik része a döntés előkészítés stádiumában, vagy éppen a szakmai egyeztetés időszakában van. Egy bizonyos, hogy az országos szakmai koncepció készítésével párhuzamosan, mind teljesebb lesz ezek ismertsége. Bízom abban, hogy mindenki számára nyilvánvaló az a törekvésünk, amely mind szélesebb körre szeretné bővíteni az együttműködések a közművelődési munka szervezésében. Napjainkban elképzelhetetlen eredményes munka korszerű kapcsolati háló, racionális menedzsment kiépítése és működtetése nélkül. Áttekinthető működési körülményeket szeretnénk biztosítani a közművelődési intézményeknek, a szükséges garanciák biztosításával, szoros együttműködésben az önkormányzatokkal.

A magyar közművelődés programsorozat önmagában is bizonyítja, hogy e körben, Budapesten és vidéken egyaránt tisztában vannak az ország helyzetével, a magyar közművelődés lehetőségeivel.

A magam részéről azt mondhatom, hogy az adott helyzetben csak olyan kormányzati döntések meghozatalát támogatom, amelyek a magyar közművelődés javát szolgálják. Ehhez mozgósítom az államtitkárság legjobb erőit, ehhez kötök szövetséget az országos szakmai szervezetekkel és független értelmiségiekkel egyaránt.

Teszem ezt abból a hitemből fakadóan, hogy a magyar kultúra és közművelődés a magyar nemzet jövője.

Mert a magyar közművelődés mindig a progresszió sikerének bázisa volt! Mert a kreativitás, a kohézió és a minőség-öttség-erkölcsei erő ad e feladatok végrehajtásához, az ország kulturális vérkeringésének egészséges működéséhez, a nemzet megmaradásához és sikereihez.

Hölgyeim és Uraim!

Köszönöm megtisztelő figyelmüket, és e gondolatok jegyében a magyar közművelődés ekhós szekerét újtára indítom.

(Nemzeti Erőforrás Minisztérium, Kultúráért Felelős Államtitkárság)